

S'ha escrit més d'una vegada que, en literatura, el segle xx ha estat el de l'assaig. El cas de la literatura en català és particularment rellevant al respecte. Un nou llibre de l'investigador Gonçal López-Pampló en dona compte, traçant una clara línia que parteix d'Eugeni d'Ors, passa per Josep Pla i culmina en Joan Fuster.

ENRIC SÒRIA
Escriptor

El segle xx ha presenciado, en efecte, una expansió i una diversificació realment inusitades del gènere literari conegut com assaig (si és que és pròpiament un gènere, i no un calaix

binació de literatura memorial i articulisme. Aquest detall ajuda a situar les coordenades en què s'ha mogut l'assaig entre nosaltres. En tot cas, s'hi ha mogut amb brillantor.

Tot i la brillantor del «gènere», encara és l'hora que no s'ha escrit cap història de l'assagisme en català, situació que denuncia Gonçal López-Pampló en el seu llibre *D'Ors a Fuster. Per a una història de l'assaig en la literatura contemporània*, que publica la Universitat de València. Es tracta d'una estrident anomalia que el llibre mateix intenta pal·liar. No és que pretenga constituir-se en aquesta història encara inexistent, però sí que vol ser una aproximació útil i incitadora. Útil, no tinc cap dubte que ho és, i cal esperar que també siga fèrtil. Sospite que la principal dificultat a l'hora d'escriure una història com cal sobre l'assaig és la seua natura essencialment proteica. És això el que fa que coste tant definir adequadament de què parlem i classificar (i excloure) el material disponible. Aquest no és un problema exclusiu de l'assaig, però el pateix d'una manera molt

D'ORS A FUSTER. PER UNA HISTÒRIA DE L'ASSAIG EN LA LITERATURA CONTEMPORÀNIA
Gonçal López-Pampló
► PUV Universitat de València
216 PÀGS. 14 €

el tema assajat cobra més rellevància. Els límits del divulgatiu són arduos d'establir; per un costat, fita amb l'estudi més o menys acadèmic; per l'altre, s'acosta perillosament a la banalitat dels llibres d'autoajuda. Sens dubte, hem de buscar el centre del gènere en el que l'autor denomina assagisme deliberatiu. També és ací on trobarem els textos més valuosos. A més de fer aquesta distinció, López-Pampló examina amb agudesa els vincles entre l'assaig i l'articulisme (són obvis: bona part dels llibres d'assaig deliberatiu que es publiquen són en realitat reculls d'articles) i el dietarisme, perquè l'autor considera, amb tota la raó, que la major part de dietaris publicats pels nostres escriptors són essencialment assagístics, i és així com cal llegir-los. Una evidència molt ben assenyalada.

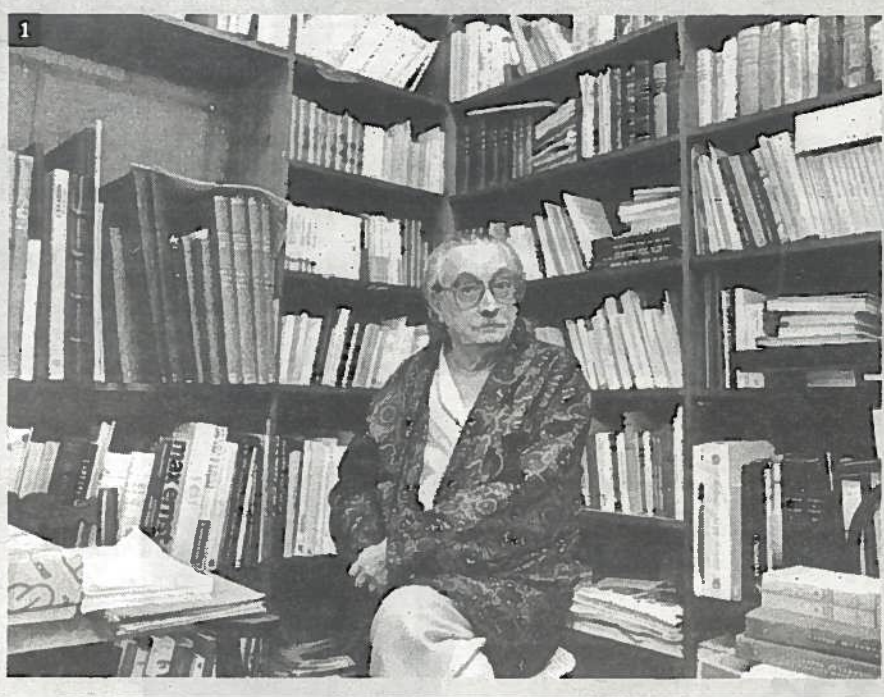
El tercer punt d'interés és la periodització de l'assagisme català que esbossa, i que és de pur sentit comú (cosa molt lloable, en els temps que vivim). Les circumstàncies públiques han condicionat greument la

trajectòria del gènere, igual que han marcat les de la premsa i la mateixa vida editorial, i això és inesquívable. En aquest esbós cronològic hi ha l'embrió d'una història de l'assagisme català amb cara i ulls. L'autor n'assenyala les línies principals i es deté en els autors decisius -D'Ors, Pla i Fuster- en la mesura que la seua influència afecta l'evolució del gènere a casa nostra, i presta molta atenció a la recepció dels textos. Per descomptat, hi ha matisacions a fer en aquesta panoràmica (caldría esmentar almenys una figura important en els inicis del periodisme i l'assagisme català com Pere Aldavert), però la imatge és conjunt és molt ajustada. D'altra banda, defugit tant com pot les valoracions i insisteix a evitar la canonització d'autors i obres. Això s'entén perfectament en una aproximació com aquesta, però l'autor està preparat de sobres per a anar més enllà i escriure una història com cal de l'assaig en la nostra llengua, i esperem que ho farà. Sense tria del que és realment significatiu no hi ha història possible, ni de l'assaig, ni de res. En el futur, l'autor s'haurà de mullar, com tot Cristó. Li desitge el millor.

Joan Fuster augurava un futur incert per a l'assaig.

Suposava que l'avanç del saber científic arraconaria un gènere com aquest, fonamentalment subjectiu. Pareix que les coses no han anat en eixa direcció. El que més amenaça ara el consum (i a la llarga, per tant, la producció) d'un gènere literari prou sofisticat com aquest, que exigeix un grau notable de complicitat entre escriptor i lector, no és la comunitat col·lectiva amb la ciència, sinó la vasta oferta d'oci disponible, i aquella mena de conversa (o de xerrera) perpètua que auspicien les xarxes. La literatura ho pateix, i la premsa, més encara. Amb tot, sempre hi haurà algú amb alguna cosa pròpia a dir sobre el que siga, i suposem que també hi haurà algú disposat a llegir-lo, si el que té a dir és interessant, o almenys ho diu d'una forma atractiva. Suposem que el nucli de l'assaig sobreviurà.

Assajant l'assaig

de sastre en què encabir tota una sèrie d'escrits que, en efecte, volen ser i són literaris, però que, a part de no pretendre ser ficticis ni poètics, no se sap ben bé que més tenen en comú; una expansió i una diversificació que han viscut totes les literatures del món, coincidint amb l'auge de la figura de l'intel·lectual (i definir amb claredat què és un intel·lectual tampoc seria gens fàcil, dit siga de pas) i amb el prodigiós desenvolupament massiu de la premsa escrita. Un fenomen, l'últim, d'unes dimensions tan enormes que fins i tot el fet de constatar-lo ja és una redundància. I bé, la literatura en català ha participat de tot això. Ha tingut premsa (de vegades poca, per força major), prou intel·lectuals i uns quants assagistes de primer nivell. Els noms d'Eugeni d'Ors, Josep Pla i Joan Fuster il·lustren sobradament l'excel·lència de l'assagisme català al llarg del segle xx. Ací potser convé fer notar que els dos últims noms són també figures cabdals en la història del dietarisme, i que tots tres ho són en la de l'ara denominat periodisme d'opinió (abans se'n deia columnisme). I si ampliàvem la nòmina d'il·lustres a fi d'honorar els noms de Josep M. de Sagarra, Gaziol i Eugeni Xammar -magnífic escriptor- o l'ara reivindicat Artur Bladé, ens trobaríem amb la mateixa com-

► **ESTUDI SOBRE L'ASSAGISME EN CATALÀ**, en què destaquen analistes, estudiosos i periodistes. 1 Joan Fuster a la seua biblioteca de Sueca, 1991. 2 LA VANGUARDIA 3 Josep Pla al seu despatx del Mas Pla a Llofriu. 4 EFE 5 Eugeni d'Ors, al seu estudi a la modernista Casa de les Punxes, en la Diagonal de Barcelona, ca. 1910. 6 BIBLIOTECA DE CATALUNYA

marcada. Com ja deia Rafael Dieste, els gèneres literaris es defineixen pel seu centre, perquè a les vores irradien llibertat. Per tant, ens hem de preguntar quin és el centre de l'assaig, què és el que permet que a un text se li pugui adjudicar tan peculiar etiqueta. Llavors és quan ens apareix el nom de Montaigne.

A l'hora de contribuir a l'aclariment del tema, el llibre fa tres coses molt interessants. En primer lloc, com assenyalava molt bé Carme Gregori en el pròleg, establir una definició sensata d'assaig a partir de criteris textuais (l'escriptura mateixa) i de funcions socials (la recepció de l'escrit). Aquesta és una part molt treballada i valuosa del llibre. Simplificant ara el que ens diu l'autor, un assaig seria un text en prosa (els poemes assagístics de John Pope en serien una excepció arcaica i estrañabòtica) que exclou la ficció, en què l'autor parla

en nom propi i on predomina l'argumentació. El tercer tret, que l'acosta a l'articulisme d'opinió (i a l'oratória clàssica) és molt evident en l'assagisme català, i no cal més que adduir el nom de Fuster per a corroborar-ho, però sí l'accentuàvem massa hi exclouríem una mena d'assaig més divagatori, descriptiva i lírica, com la que Azorín practicà tan sovint en castellà (en català, Pere Rovira, per exemple, té bellíssims textos així. Cert que tot això se situa a les vores llibertàries de l'assaig, però no fora). El segon tret, que l'autor parla en nom propi, és l'essencial.

En segon lloc, l'autor ens proposa una taxonomia elemental, però ben útil, quan distingeix entre assagisme deliberatiu, que és el més personal i el que se situa a dreta llei davall l'advocació de Montaigne, i el divulgatiu, on